

■ VN-verdrag inzake de rechten van personen met een beperking

Onderwijsmodulen

Jeroen Knevel

© Hogeschool Utrecht 2014

Bronvermelding is verplicht
Vereenvoudigen voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan

COLOFON

Het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht is een bundeling van een aantal lectoraten op het gebied van zorg en welzijn, sociaal beleid, maatschappelijke participatie, ondersteuning en dienstverlening, arbeid, recht en veiligheid. Het doel van het kenniscentrum is om kennis te ontwikkelen, te bundelen en over te dragen ten behoeve van onderwijs en praktijk.

Jaar van uitgave
2014

Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht
Postbus 85397- 3508 AJ Utrecht
Daltonlaan 300
Tel. 088-4819831

www.socialeinnovatie.hu.nl
www.hu.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	3
VN-verdrag inzake de rechten van personen met een beperking	4
Onderwijsmodule 1: Van toen naar nu: ontwikkelingen van visies op het hebben van een beperking	5 - 14
Onderwijsmodule 2: Mensenrechten in het VN-verdrag (UNCRPD)	15 - 23
Bronnen	24

Inleiding

Deze publicatie maakt deel uit van het Europese onderzoek Community Support, waarbij in vier steden (Amersfoort, Maastricht, Budapest en Tallinn) wordt beoogd betere voorwaarden voor sociale inclusie te scheppen voor mensen met beperkingen.

Met het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, welke op 13 december 2006 tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties werd aangenomen, wordt getracht het gedachtegoed van sociale inclusie in de praktijk af te dwingen zodanig dat mensen met een beperking op gelijke voet deel kunnen nemen aan het maatschappelijke leven. Hongarije en Estland hebben het verdrag op respectievelijk 20 juli 2007 en 30 mei 2012 geratificeerd. Nederland ondersteunt de principes en de fundamentele mensenrechten die in het onderhavige verdrag beschreven staan. Het huidige kabinet heeft haar intentie kenbaar gemaakt het verdrag vóór 1 juli 2015 te ratificeren. Ondanks het feit dat Nederland nog niet tot ratificatie van het verdrag is overgegaan, hebben er binnen de Nederlandse grenzen de afgelopen jaren diverse aanpassingen in wet- en regelgeving plaatsgehad die aansluiten op de doelstelling van het verdrag. Dit sijpelt evenzeer door naar het beleid van lokale overheden en instellingen waarin een verandering richting een meer inclusieve samenleving in beweging wordt gezet. Ook voor de huidige en aankomende professionele hulpverlener heeft dit zijn weerslag op hoe het beroep verder vorm krijgt.

De kennis en ervaringen uit dit onderzoeksproject zijn derhalve vertaald naar onderwijsmodulen ten behoeve van het Hoger Sociaal Agogisch Beroepsonderwijs. Centrale thema's in de onderwijsmodulen zijn het VN-verdrag, de betekenis ervan voor personen met een beperking alsmede voor de professionele hulpverlening en community support.

De onderwijsmodulen zijn opgebouwd aan de hand van een beginsituatiebeschrijving (kennisniveau, doelgroep, aantal deelnemers), doelen en duur van de bijeenkomst, voorgestelde werkvormen en oefeningen en tot slot suggesties voor benodigde materialen om de bijeenkomsten aanschouwelijk en interactief te maken.

VN-verdrag inzake de rechten van personen met een beperking

Het VN-verdrag in het kort

Het VN-verdrag markeert een verschuiving in het kijken naar mensen met een beperking. De problemen die mensen met een beperking tegenkomen in het dagelijkse leven zijn niet langer louter van henzelf en aan henzelf te wijten, maar de inrichting en houding van de samenleving maakt dat mensen gehandicapt zijn. Dit noemen we ook wel de verschuiving van het medische model naar het sociale model. Handicap is niet zozeer te genezen met therapie en medicijnen, maar is veeleer een sociaal construct. Sociale inclusie en het sociale model vormen samen de grondgedachten van het verdrag inzake de rechten van mensen met een beperking. Het verdrag gaat echter een stap verder dan het sociale model en gaat uit van mensenrechten. Daarmee staat het verdrag voor een mensenrechtenmodel en heeft als doel de rechten en de waardigheid van mensen met een beperking te bevorderen en beschermen. Het kan gaan om een lichamelijke, geestelijke of cognitieve beperking van tijdelijke of permanente aard. Met het verdrag wordt getracht het gedachtegoed van inclusie in de praktijk af te dwingen zodanig dat mensen met een beperking op gelijke voet deel kunnen nemen aan het maatschappelijke leven. Hulpverleners zullen hun ondersteuning aan cliënten in overeenstemming moeten laten zijn met de principes van inclusie en de daaraan verbonden mensenrechten. Cliënten op hun beurt moeten bewust zijn van hun rechten en worden geholpen bij het opeisen van deze rechten. Het verdrag stelt dat een beperking niet alleen kwestie van welzijn is, maar vooral ook een kwestie van rechten. Daarom is een aantal principes en rechten van het verdrag vertaald naar richtlijnen voor de praktijk met de bedoeling dat cliënten en hulpverleners denken en handelen conform deze rechten.

Onderwijsmodule 1

Van toen naar nu: ontwikkelingen van visies op het hebben van een beperking

Beginsituatie

Studenten in het hoger sociaal agogisch beroepsonderwijs. Tweedejaars, derdejaars en vierde jaars bachelor studenten. Leeftijd om en nabij de 18 - 25 jaar. Kennis van mensenrecht is afwezig dan wel minimaal. Kennis van verschillende visies op mensen met een beperking is basaal. Kennis en begrip van het concept sociale inclusie is afwezig dan wel minimaal. De groepen bestaan uit minimaal 16, maximaal 32 personen.

Doelen

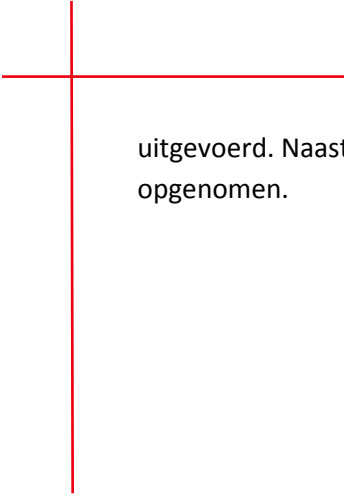
- 1) Deelnemers weten welke denkmodellen aan het sociale en mensenrechtenmodel vooraf zijn gegaan.
- 2) Deelnemers herkennen de verschillen van die denkkaders en kunnen hun eigen denkwijze over het hebben van beperkingen plaatsen in één of meerdere van de modellen.
- 3) Deelnemers begrijpen wat de gevolgen zijn van het denken vanuit een de vier gepresenteerde denkmodellen door de professionele hulpverlening en de samenleving in zijn geheel voor personen met een beperking.
- 4) Deelnemers begrijpen de ontwikkeling van een charitatief denkmodel naar het huidige mensenrechtenmodel.
- 5) Deelnemers weten wat de definitie van een beperking is zoals dat is geformuleerd vanuit het charitatieve, medische en sociale model.
- 6) Deelnemers weten wat de definitie van een beperking is zoals het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een beperking dat heeft geconceptualiseerd.
- 7) Deelnemers begrijpen het belang van het mensenrechtenmodel.

Duur

Houd rekening met een bijeenkomst van 2,5 á 3,5 uur.

Werkvormen

Theorie wordt op een aanschouwelijke manier overgebracht. Daartussendoor zijn interactieve intermezzo-oefeningen ingebouwd met betrekking tot onderwerpen binnen de theorie. Dit zijn onderwijsleergesprekken, plenaire discussies alsmede oefeningen die in tweetallen worden

uitgevoerd. Naast het aanschouwelijk overbrengen van de theorie zijn tevens groepsopdrachten opgenomen.

Oefeningen

1.1 Aanschouwelijke kennisoverdracht

Theorie over de ontwikkelingen in visies op het hebben van beperkingen, te weten het charitatieve model, medische model, sociale model en het mensenrechtenmodel. Advies is om deze modellen op aanschouwelijke wijze uit te leggen. Dit vraagt wel om relatief veel attributen waarvoor de docent zelf moet zorgen. Bij paragraaf 'benodigdheden' staat welke attributen voor welk denkmodel gebruikt kunnen worden teneinde dit uit te beelden. Deze wijze betreft de deelnemers bij de theorie, laat hen zien en meebelevan wat het betekent.

1.2 Rollenspel

Deze werkvorm past op het moment ná de uitleg van het medische model en voordat de docent start met de uitleg over het sociale model. De docent deelt kaartjes uit met daarop een rol geschreven, bijvoorbeeld een blinde oudere, twee zeer slechtzienden, een dove jongvolwassene, drie slechthorenden, twee rolstoelafhankelijken, twee mensen met een matig tot licht verstandelijke beperking, één persoon zonder armen, et cetera). Docent deelt aan een deel van de klas de kaartjes uit. Niet iedereen hoeft een rol toebedeeld te krijgen. Die deelnemers moeten benoemen welke rol ze hebben en vanuit die rol (perspectief) de komende 3 á 5 minuten de les volgen. Ze mogen tussendoor niet interrumperen, de docent onderbreken met vragen of opmerkingen. Docent bepaalt zelf moment waarop vragen mogen worden gesteld. Gedurende de drie minuten dat de docent doorgaat met de les zal hij in de presentatie opzettelijk geen rekening houden met de beperkingen die gegeven zijn aan de deelnemers. Dat wil zeggen, hij gaat opzettelijk even zachtjes praten, met zijn gezicht weg van het publiek, moeilijke woorden en zinsconstructies gebruiken, een oefening geven waar je beide armen voor nodig hebt, iets tonen zien waarvoor je goed moeten kunnen zien, een voorbeeld geven uit de praktijk waarbij geen rekening is gehouden met de toegankelijkheid voor mensen met diverse beperkingen.

Na deze illustratieve intermezzo vraagt de docent de deelnemers in hun rol om reacties. Kon je het volgen vanuit je rol? Waar loop je tegen aan in die rol en in deze les? Wie heeft de beperking? Wie maakt de beperking? Dit illustreert de transitie van het medisch modeldenken naar het sociaal modeldenken. Hier kan ook een verdere discussie uit ontstaan.

1.3 Plenaire dialoog

Leg na de rollenspelintermezzo en de discussie die daaruit voortvloeit een stelling voor. Die stelling kan in de discussie worden geworpen, kan gebruikt worden om een uitblijvende

discussie aan te zwengelen, of kan gebruikt worden om de discussie te verdiepen. De stellingen illustreren het gedachtegoed van het sociale model. Voorbeeldstellingen:

1. Een beperking staat niet op zichzelf
2. Een beperking bestaat alleen ten opzichte van een ander
3. De omgeving bepaalt of je beperkt bent
4. Dat er mensen met een beperking in ons land leven betekent dat onze samenleving verkeerd is georganiseerd

1.4 Engel & duivel

Intermezzo dat na de uitleg over het mensenrechtenmodel komt en aansluit op de definitie van een beperking zoals geformuleerd in het VN-verdrag. Formeer de deelnemers in groepjes van 3. Leg een stapeltje stellingen voor. Presenteer één stelling per papiertje. Gebruik er 6 zodat elke deelnemer twee keer aan bod komt. Rolverdeling is: 1 persoon is neutraal, 1 is positief t.o.v. stelling (engel), 1 is negatief t.o.v. stelling (duivel), respectievelijk de één ziet de goede kant ervan in, de andere juist niet. Engel en duivel spreken om beurten vanuit hun positie. De neutrale luister laat zich overtuigen. Rollen doordraaien bij volgende stelling. Elke beurt duurt 1 minuut. We delen van verschillende deelnemers de argumenten met de gehele groep. Hieronder staan enkele stellingen geformuleerd vanuit de definitie zoals gegeven in het VN-verdrag. Je kan ook de stellingen bij oefening 3 terug laten komen bij deze oefening. Deze oefening is gebaseerd op de uitleg van Bijkerk & Van der Heide (2006).

Voorbeeldstellingen:

1. Beperking is niet iets wat je hebt, maar is een concept
2. Een beperking is veranderlijk
3. Een hulpvrager draagt evenzoveel rechten als de hulpverlener
4. Er moet een recht op vrijwaring van dwang in de zorg komen
5. Dwangmaatregelen passen onder definitie geweld!
6. Ontneming van zeggenschap is tevens reden om vrijheid te benemen
7. Dwang is geen zorg!
8. Een diagnose is voldoende reden voor het ontnemen van ze zeggenschap

1.5 Andere taal

Onderwijsleergesprek. Docent toont een rijtje met taal en termen welke gedateerd – sociaal politiek in onbruik zijn geraakt - zijn en vraagt de deelnemers suggesties te doen voor taal en termen die tegenwoordig worden gebruikt in de zorg en hulpverlening en welke zichzelf bezigen of prefereren. Deze plenaire oefening maakt het theoretische verhaal over veranderde zienswijze op het hebben van een beperking concreet en brengt het dichtbij de deelnemers omdat zij zelf actief zijn in de zorg en hulpverlening en aankomend sociale

professional zijn. Je kan hierbij ook zelfstigmatisering betrekken, nl. welke taal gebruiken de cliënten? Hoe is die taal 'aangeleerd'? Dit geeft inzicht in de macht van een hulpverlener op hoe ene cliënt zichzelf ziet, definieert: het taalgebruik van de professional. Welke rol, welke taak heeft een hulpverlener in dezen?

1.6 Van oude naar nieuwe professionaliteit

De principes van het VN-verdrag vergt een andere visie op het werken met personen met een beperking – andere taalgebruik is daar onderdeel van - en een andere manier van werken. Kopieer onderstaand schema zodat er voor elke deelnemer een exemplaar beschikbaar is. Dit schema is gebaseerd op publicaties van onder meer Hans Kröber en Manon Verdonschot (2012) waarbij zij een onderscheid presenteren tussen de zogenoemde oude professional die instituutspadigmatisch denkt en handelt en de nieuwe professional die vanuit het ondersteuningsparadigma redeneert en handelt. Deel het schema uit en laat elke deelnemer omcirkelen welke uitspraken, welke kenmerken van een professional hij/zij bij zichzelf herkent. Wat laten zij zelf thans zien als social professional? Een andere vraag kan zijn; wat zie je in je team terug aan onderstaande uitspraken en kenmerken?

Zorgt voor ...	In groepen werken	Is netwerkgericht	Begeleider is de deskundige
Bepaalt in grote mate de keuzes van de cliënt	Client is expert	Alleen werken	Professional en instelling zijn naar buiten gericht
Begeleider is facilitator/coach	Professional en instelling zijn naar binnen gericht	Zorgt dat ...	Laat regie bij de persoon met een beperking
Zoekt niet actief samenwerking met netwerkpartners	Vraagsturing	Betrekt sociaal netwerk actief	Aanbodsturing

In het rood is aangegeven welke termen aansluiten op de oude professional. In het blauw is aangegeven welke termen betrekking hebben op de nieuwe professional, die werkt vanuit het inclusieve gedachtengoed.

Nadat iedere deelnemer het formulier heeft ingevuld bespreken we plenair wat eenieder heeft ingevuld. Vraag elkaar om uitleg en om achtergrondinformatie over bijvoorbeeld in welke context de deelnemer werkt, wat voor soort dienstverlening er wordt geboden en hoe

dit deels het denken en doen bepaalt van de sociale professional. Bespreek ook met elkaar welke veranderingen nodig zijn om toe te werken naar nieuwe professionaliteit. Denk hierbij ook aan waardeoriëntaties, gewenste toerusting, behulpzame methodieken en methoden.

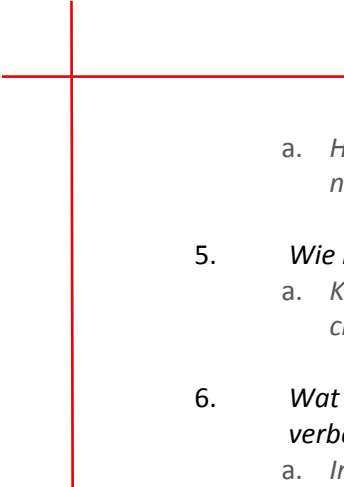
1.7 Guidelines rondetafelgesprek – richtlijnen formuleren

Bij oefening 1.7 en 1.8 gaat het erom de deelnemers (sociale professionals en aanstaande sociale professionals) te stimuleren tot het denken vanuit het mensenrechtenmodel waar het VN-verdrag voor staat. Hiervoor zijn twee reeksen vragen geformuleerd, ook wel richtlijnen geheten (Knevel, 2013b). Deze vragen vloeien voort uit het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

De reeks vragen bij deze oefening 1.7 is gericht aan cliënten. De formulering is mogelijk te ingewikkeld. Het is derhalve de taak van de sociale professional deze vragen zodanig te verwoorden dat de inhoud ervan door de cliënt begrepen wordt. Het doel is hoofdzakelijk om cliënten te stimuleren, te ondersteunen in het stellen van vragen waarmee zij voor zover mogelijk in staat worden gesteld aanspraak te maken op hun rechten, zelf een rol te spelen in het medevormgeven van een inclusieve samenleving. Wat voor vragen kan een cliënt als rechtendrager dan stellen? De hoofdvragen zijn open geformuleerd. Daaronder staan dezelfde vragen als subvragen in gesloten formulering herhaald.

Voor de oefening stelt de docent eerst groepen van 3 of 4 personen samen. Geef ze een flap-over en stift. De opdracht is om de groepen een aantal vragen op te laten schrijven vanuit het perspectief van de cliënt, het perspectief van waaruit de cliënt opkomt voor zijn rechten. De persoon met een beperking is niet alleen een welzijnssubject, maar een drager van rechten. Laat de deelnemers in groepen discussiëren, overleggen en geef ze 5 á 10 minuten de tijd om een aantal, minimaal 5, richtlijnen te formuleren in de vorm van vragen die je als sociale professional aan de cliënt zou kunnen stellen. Geef als voorbeeld vraag 2 of 3 uit onderstaande vragenreeks. Doel is om in kaart te brengen of en in hoeverre de deelnemers denken vanuit inclusie en de persoon met een beperking zien als een drager van mensenrechten en minder als een cliënt die hulp of ondersteuning behoeft.

1. *Hoe kan jij je krachten inzetten om je doelen te bereiken?*
 - a. *Weet jij wat je goed kan?*
2. *Welke ondersteuning heb je nodig bij het maken van beslissingen?*
 - a. *Krijg je alle informatie waarom je vraagt van je begeleider?*
3. *Wat voor rol zou jij willen hebben in het familieleven, in je vriendenkring, bij vrijetijdsverenigingen of diensten van omringende voorzieningen?*
 - a. *Neem jij actief deel aan het familieleven, in een vriendenkring, bij vrijetijdsverenigingen of diensten van omringende voorzieningen?*
4. *Hoe bemoei jij je met het beleid van je dienstverlener, gemeente of van de nationale overheid? Hoe beïnvloed jij dat beleid?*

-
- a. *Heb jij inspraak in de beleidsontwikkeling van je dienstverlener, de gemeente of nationale overheid?*
 5. *Wie kan je helpen bij het kennen, begrijpen en benutten van je rechten als cliënt?*
 - a. *Krijg je ondersteuning bij het kennen, begrijpen en benutten van je rechten als cliënt?*
 6. *Wat doe jij om de toegankelijkheid van informatie, gebouwen en diensten te verbeteren?*
 - a. *Informeer jij anderen over de toegankelijkheid van informatie, gebouwen en aangeboden diensten?*
 7. *Hoe kun je gebruikmaken van internetdiensten om datgene te bereiken wat je graag wilt?*
 - a. *Gebruik jij internetdiensten om datgene te bereiken waar je behoefte aan hebt?*
 8. *Welke acties heb je ondernomen om activiteiten voor jezelf te organiseren of om deel te nemen aan activiteiten die voor iedereen toegankelijk zijn?*
 - a. *Ben je actief betrokken bij het organiseren van activiteiten voor jezelf en anderen?*
 9. *Wat heb jij nodig om gehoord te worden door je begeleider, de dienstverlenende instelling, gemeente of andere dienstverlenende partijen?*
 - a. *Wordt er naar je geluisterd door je begeleider, de dienstverlenende instellingen, de gemeente waarin je woont?*

1.8 Guidelines rondetafelgesprek – interview

Deze tweede deeloefening *Guidelines rondetafelgesprek* richt zich op een tweede reeks vragen te gebruiken door de sociale professional. Stelt hij zichzelf deze vragen? Welke wel, welke nog niet. Formeer groepen van 4 personen. Zet onderstaande vragen los van elkaar elk op een papiertje. Doe dit als voorbereiding voor elk subgroepje zodat je voldoende stapeltjes hebt. Leg de papiertjes met de vragen omgekeerd in het midden van het subgroepje. Één deelnemer per groepje pakt de bovenste van de stapel, leest deze duidelijk op voor zichzelf en de andere deelnemers in het subgroepje. Laat de deelnemers van elk subgroepje vervolgens hierover praten met elkaar. Stellen zij zichzelf deze vraag in hun praktijk? Doen ze daadwerkelijk iets met betrekking tot het onderwerp van de vraag? Kunnen de ze vraag met ja beantwoorden? Laat ze het dan uitleggen, een voorbeeld geven zodat anderen er van kunnen leren. Kunnen ze de vraag alleen met nee beantwoorden, laat diegene dan iets vertellen over de werksetting en laat de anderen meedenken over wat de sociale professional wel kan doen in lijn met de vraag, in lijn met het gedachtegoed van mensenrechten. Geef hiervoor ongeveer 30 minuten de tijd. Het kan zijn dat subgroepen 2 of 3 vragen hebben kunnen behandelen. Dat is prima. Het gaat om de dialoog, om een milde, verkennende vorm van interview. Laat na afloop van deze oefening de subgroepen

plenair presenteren welke vragen ze hebben besproken en waarin dat samengevat heeft geresulteerd. Als docent kan je deze oefening afronden door een verbinding te leggen met denken vanuit het sociale model en mensenrechtenmodel, de andere manier van denken die nodig zowel voor en door cliënten en sociale professionals. Deelnemers kunnen er een leerdoel uit formuleren – wat staat mij nog te doen.

- 1. Hoe ondersteun jij je cliënt in het ontdekken en benadrukken van zijn eigen mogelijkheden?*
- 2. Hoe stimuleer jij je cliënten in het nemen van eigen verantwoordelijkheid?*
- 3. Hoe zorg jij ervoor dat je cliënt alle informatie krijgt waar hij recht op heeft?*
- 4. Hoe stimuleer jij ontmoetingen en samenwerkingsverbanden tussen je cliënt, de familie, vrijetijdsverenigingen, omringende instellingen en dergelijken?*
- 5. Hoe betrek jij het netwerk van je cliënten in de ondersteuning bij het realiseren van zijn of haar behoeftes?*
- 6. Hoe betrek jij je cliënten bij beleidsontwikkeling op instellingsniveau, gemeentelijk en nationaal niveau en hoe ondersteun jij je cliënten bij het invloed uitoefenen op beleidsontwikkeling?*
- 7. Hoe zorg jij ervoor dat je cliënten door jou worden gehoord alsmede door de dienst leverende instelling(en) en de lokale en nationale politiek?*
- 8. Hoe handel jij in overeenstemming met het recht op informatie en toestemming van elke cliënt en hoe leef jij het recht op individuele autonomie van je cliënt na?*
- 9. Wat doe jij om de toegankelijkheid van informatie, faciliteiten en diensten voor je cliënten te vergroten?*
- 10. Op welke manier maak jij gebruik van internetdiensten die je cliënt kunnen helpen bij het vervullen van zijn of haar behoeften?*

Rond deze bijeenkomst af met een korte samenvatting van de modellen, het VN-verdrag en wat dit betekent voor de sociale professional die aan andere verwachtingen en eisen zal moeten gaan voldoen om inclusieve praktijken realiteit te laten zijn. Geef die vraag mee: wat ga jij doen om de bij te dragen aan een inclusief Nederland?

Benodigdheden

De attributen die nodig voor het aanschouwelijk onderwijzen van de theorie is hieronder uitgewerkt per denkmodel, waarin bij het sociale model tevens enkele domeinen van het leven zijn meegenomen.

Voor alle denkmodellen:

Poppetjes: speelgoed militairtjes, matrushka's, grote en kleine knuffelberen, sprookjesfiguren, smurfen. Ook gehavende poppetjes zijn geschikt. Het gaat hier om symbolisch attributen die staan voor mensen in al hun diversiteit.

Voor het charitatieve model tevens:

Een (zelfgemaakte) collectebus, geld (muntstukken, briefgeld), poppetjes zoals matrushka's, een boek of afbeelding of tekst waarop staat 'liefdewerk'. De matrushka's staan symbool voor het zorgen voor de 'zielige patiëntjes' zoals personen met beperking in het verleden werden gezien.

Voor het medische model tevens:

Medicijnen, lepel, doktersjas (witte jas), hamer en bijtel, blokschaaf. Een teddybeer of poppetje. Deze attributen staan symbool voor het idee dat beperkingen, dat zogenaamde tekortkomingen of stoornissen zijn te genezen of bij te schaven met bijvoorbeeld medicijnen en therapie. Het staat tevens symbool voor de relatie professional versus patiënt waarin de patiënt een object is en de professional de expert.

Voor het sociale model tevens:

Een drempel, schragen, een rood-wit afzetlint dat gebruikt wordt om omgevingen af te bakenen. Deze attributen staan symbool voor hindernissen, barrières die personen met een beperking ervaren. Het zijn barrières opgeworpen door de samenleving en hoe deze is ingericht. De overige attributen zijn opgedeeld in diverse dimensie van kwaliteit van bestaan.

Domein vrijetijd, sport en recreatie: sportattributen zoals een tennisbal, voetbal, badmintonshuttle, volleybal etc.

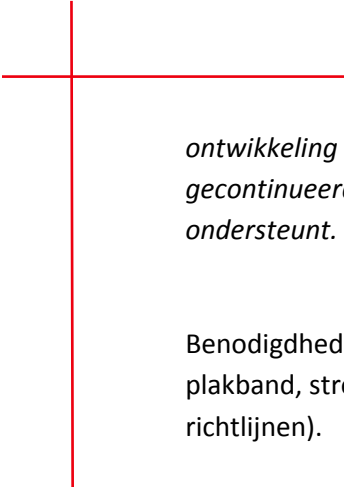
Domein onderwijs & ontwikkeling: enkele studieboeken, training boek, oefeningenboek

Domein arbeid: speelgoed vrachtwagen

Domein wonen: een speelgoed huisje

Voor het mensenrechtenmodel tevens:

Machete, een afbeelding van een stembiljet, een banner of spandoek met een protesttekst erop. Deze attributen staan voor strijd, opkomen voor je rechten. Dit is gebeurd in de

ontwikkeling en het ontwerpen van het VN-verdrag. Deze attitude dient te worden gecontinueerd zowel vanuit de cliënt als vanuit de sociale professional die hem daarin ondersteunt.

Benodigheden voor de andere oefeningen omvatten flap-over papier, stiften, buddy's of plakband, strookjes papier (zie oefeningen 4, 6 en 7b) met daarop stellingen of de richtlijnen).

Onderwijsmodule 2

Mensenrechten in het VN-verdrag (UNCRPD)

Beginsituatie

Studenten in het hoger sociaal agogisch beroepsonderwijs. Tweedejaars, derdejaars en vierde jaars bachelor studenten. Leeftijd om en nabij de 18 - 25 jaar. Kennis van mensenrecht is afwezig dan wel minimaal. Kennis van verschillende visies op mensen met een beperking is basaal. Kennis en begrip van het concept sociale inclusie is afwezig dan wel minimaal. De groepen bestaan uit minimaal 16, maximaal 32 personen. Ze hebben kennisgemaakt met het charitatieve, medische, sociale en mensenrechten denkmodel. Ze zijn daarmee kort inhoudelijk begeleid naar het onderwerp mensenrecht en het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een beperking.

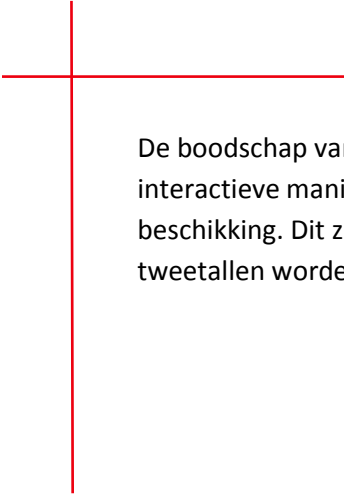
Doelen

- 1) Deelnemers weten wat mensenrechten zijn.
- 2) Deelnemers weten welke principes aan het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een beperking ten grondslag liggen.
- 3) Deelnemers weten wat mensenrechten kenmerkt.
- 4) Deelnemers begrijpen het concept diversiteit en welke functie het heeft in het VN-verdrag inzake de rechten van mensen met een beperking.
- 5) Deelnemers weten welke mensenrechten er in het VN-verdrag staan opgenomen en hebben deze mensenrechten overzichtelijk in domeinen van het leven.
- 6) Deelnemers zien hoe in de zorgsector VGZ, GGZ en jeugdzorg de mensenrechten worden nageleefd.
- 7) Deelnemers kunnen kritisch zijn naar hoe in de zorgsector VGZ, GGZ en jeugdzorg mensenrechten worden geschonden.
- 8) Deelnemers kunnen zelf aangeven welke mensenrechten (artikelen) in de eigen beroepspraktijk niet altijd ten volle worden nageleefd.

Duur

Houd rekening met een bijeenkomst van 2 á 2,5 uur.

Werkvormen

De boodschap van het Verdrag inzake de rechten van personen met een beperking wordt op een interactieve manier overgebracht. Hiervoor staat ons een variatie aan werkvormen tot onze beschikking. Dit zijn onderwijsleergesprekken, plenaire discussies alsmede oefeningen die in tweetallen worden uitgevoerd.

Oefeningen

1.1 Diversiteit en gelijkheid

Het sociale model dat ten grondslag ligt aan het VN-verdrag alsmede het mensenrechtenmodel waarvoor het verdrag staat kennen een aantal kernconcepten en beginselen zoals diversiteit en gelijkheid. In deze oefening staan we op speelse wijze kort stil bij beide concepten. Het dient als inleiding op het verdrag en mensenrechten.

Je kan gebruik maken van een plaatje met daarop een grote diversiteit van mensen: man/vrouw, jong/oud, lang/kort, dik/dun, in rolstoel/zonder rolstoel, met zichtbare beperking/zonder zichtbare beperking, blank/zwart, met en zonder religieuze uitingen enz. De vraag aan de groep is wat deze mensen gemeen hebben? Is het hebben van een beperking ook onderdeel van diversiteit? Tip: laat de poppetjes of figuren met een zichtbare beperking eerst nog achterwege. Nadat je de vraag hebt gesteld en een discussie is gestart kan je de poppetjes of figuren met een zichtbare beperking toevoegen aan het geheel. Stel vervolgens de vraag: is het hebben van een beperking onderdeel van de diversiteit van de samenleving? Het sociale model gaat daarvan uit. De beperking is dus niet louter en alleen van het individu. Je kan ditzelfde ook illustreren met de attributen van de vorige bijeenkomst – matrushka's, militairtjes, teddybeertjes, smurfen, sprookjesfiguren etc.

1.2 Question & Answer dialoog

Deze bijeenkomst beginnen we met wat triggervragen in de vorm van een quiz. Maak groepen van 3 of 4 deelnemers en geef bij elke vraag 1 minuut bedenktijd. Stimuleer deelnemers met elkaar in overleg te gaan.

1. Waar heb jij recht op waar je cliënt geen recht op heeft?
2. Mensenrecht is een verzinsel
 - a. Ja, het is bedacht door mensen en is daarmee niet reëel.
 - a. Ja, het is bedacht door een groep mensen, maar het maakt het daarom niet minder belangrijk
 - b. Nee, mensenrechten zijn natuurrechten
 - c. Nee, mensenrecht zijn geboorterechten
3. Mensenrechten kunnen niet worden uitgeoefend als je niet weet dat je ze hebt
 - a. Volledig eens
 - b. Deels eens/deels oneens
 - c. Volledig oneens

4. Geef de volgende definitie op papier aan de groepen: *“Iedereen is anders ongeacht of dit gelegen is in huidskleur, geslacht, lengte, gewicht, geloof of wat dan ook. Een verstandelijke, psychische of zintuiglijke beperking is in dit opzicht niet anders. Het kan iemands vermogen om te horen, zien, wandelen, hardlopen beperken. Het kan iemands begrip van bepaalde zaken in het leven beperken. Maar ondanks deze verschillen zijn we allemaal mensen, allemaal evenveel mens. Een beperking verandert niets aan de rechten van een persoon. Het is simpelweg één van de vele verschillen die wij allemaal onderling hebben.”*

- a. Volledig eens
- b. Deels eens/deels oneens
- c. Volledig oneens

5. Waar heeft je cliënt recht op waar jij geen recht op hebt?

Besprek de antwoorden van de quiz. Geef desgewenst verdere uitleg. Stelling 3 kan als brug dienen naar de volgende oefening.

1.3 Mensenrechten brainstorm

Introduceer het onderwerp mensenrechten zonder al te veel prijs te geven. Om een beeld te krijgen van wat mensenrechten zijn, waar ze zoal over gaan laat je de deelnemers in tweetallen een rijtje mensenrechten op een papiertje noteren. Je kan als streefaantal 10 aangeven. Geef de deelnemers hiervoor ongeveer 4 á 5 minuten de tijd voor. Vervolgens vraagt de docent aan een aantal tweetallen welke mensenrechten zij hebben genoteerd. Docent schrijft dit op een flap-over of op een whiteboard. In de plenaire bespreking kan je opvallende constateringën aanduiden (bv. ontbreken van enkele mensenrechten die de deelnemers niet hebben genoemd, welke domeinen van het leven bestrijkt het mensenrecht, een verschil tussen principes en mensenrechten, wat is er kenmerkend aan deze mensenrechten? Deze oefening kan vloeiend overgaan in de volgende oefening.

1.4 Kenmerken van mensenrechten

Nadat er een inventarisatie van mensenrechten is gemaakt in de vorige oefening, kan je aan de deelnemers vragen waarom het nodig is, nodig was om een apart mensenrechtenverdrag in het leven te roepen als er al diverse verdragen bestaan waaronder de UVRM, EVRM, IVRK, IVPBR enzovoorts. Laat de deelnemers er even over denken en geef ruimte om deelnemers antwoorden te geven. Docent introduceert UNCRPD.

Deze oefening volbrengen we in tweetallen. Wat is er kenmerkend aan mensenrechten? We hebben allemaal wel het gevoel dat het fundamenteel is, maar om het iets concreter te maken, dat wordt lastiger. Dus nu een gestructureerd introductieoefeningetje. Docent deelt tweetallen een A4'tje met onderstaand rijtje opties van 'kenmerken van mensenrechten'. De tweetallen wordt gevraagd alles waarvan zij denken dat het niet kenmerkend is voor mensenrechten door te krassen. Zo blijven er 4 over. Met deze oefening nodig je uit tot discussie en laat je de deelnemers begrijpen wat kenmerkend is aan mensenrechten en welke status het heeft ten opzichte van nationale wetgeving en het handelen van de sociale professional. Laat de deelnemers eerst zelfstandig laten nadenken over wat mensenrechten kenmerkt waarvan zijzelf ' profiteren'. Het formulier op de volgende pagina is te gebruiken voor deze oefening.

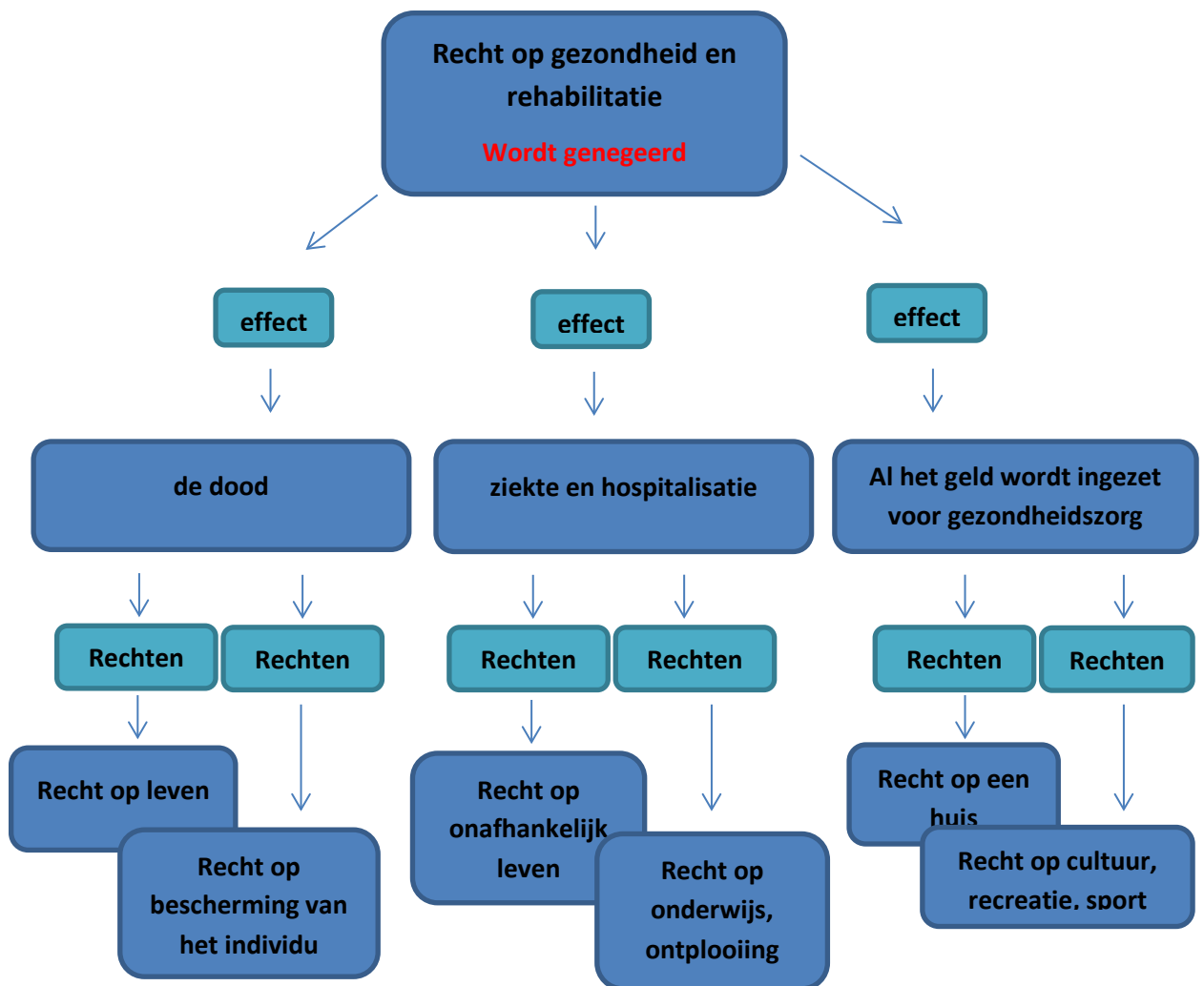
Mensenrechten zijn:

(wegstrepen wat jij niet van toepassing acht)

Alleen bij legaal verblijf (staatsburgerschap) van toepassing
Deelbaar
Individueel
Niet van toepassing bij wilsonbekwaamheid van de persoon
Onvervreemdbaar
Optioneel
Facultatief
Permanent
Onderling met elkaar verbonden
Uitgaande van gelijkheid
Ondeelbaar
Voorwaardelijk (kan tijdelijk en onder voorbehoud worden ingetrokken)
Uitgaande van anti-discriminatie
Facultatief
Collectief
Universeel

1.5 Mensenrechtendiagram & onderlinge verbinding van mensenrechten

Met deze oefening maken de deelnemers kennis met de onderlinge verbondenheid van diverse mensenrechten voor mensen met een beperking. Dit doen we aan de hand van het in subgroepen maken van een grote diagram op flap-over papier. Er wordt in subgroepen onderzocht wat er gebeurt als een recht wordt genegeerd of geschonden, wat de effecten dan wel (veelal negatieve) gevolgen ervan zijn op het leven van een persoon met een beperking en welke rechten daar weer mee verbonden zijn. Hieronder een voorbeeld van een ingevulde diagram startend vanuit het recht op gezondheid en rehabilitatie (United Nations 2012).

De docent kan verschillende subgroepen ieder laten starten vanuit een ander mensenrecht dat genoemd staat in het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een beperking. Laat de subgroepen een diagram maken startend vanuit bijvoorbeeld de volgende rechten uit het VN-

verdrag inzake de rechten van mensen met een beperking. De oefening kan 15 tot 20 minuten duren. Geef de deelnemers een verkorte, vereenvoudigde versie van het VN-verdrag of zorg ervoor dat je als docent van elk artikel de originele tekst op een aparte vel papier hebt welke je kan meegeven aan de deelnemers. Zij zullen het onderwerp van het artikel mogelijk eerst moeten bespreken en de reikwijdte ervan verkennen.

- Artikel 9: Toegankelijkheid
- Artikel 14: Vrijheid en veiligheid van de persoon
- Artikel 15: Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing
- Artikel 19: Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij
- Artikel 20: Persoonlijke mobiliteit
- Artikel 23: Eerbiediging van de woning en het gezinsleven

1.6 Rollenspel of toneelstuk

Essentie van deze oefening is dat de deelnemers stilstaan bij een aantal artikelen uit de UNCRPD aan de hand van een stelling die op beeldende wijze wordt geïntroduceerd in de vorm van een rollenspel of toneelstukje uitgevoerd door de docent of door groepjes deelnemers. In het laatste geval dient de docent ervoor zorg te dragen dat ieder groepje aan bod kan komen. Als de docent ervoor kiest de deelnemers op te delen in een aantal subgroepen - dit kan bij groepen van maximaal 24 personen. Bijvoorbeeld 6 groepen van 4 personen - dan kunnen twee subgroepen onafhankelijk van elkaar eenzelfde stelling uitbeelden. Geef de subgroepen ongeveer 15 á 20 minuten voorbereidingstijd om de stelling te bespreken, zelf argumenten te bedenken en een beeldend vertaling te bedenken. Bied de subgroepen materiaal aan zoals papier, stiften of attributen die je hebt meegenomen. Dit kan deelnemers stimuleren de stelling uit te beelden. Het rollenspel of het toneelstukje duurt ongeveer 30 tot maximaal 2 minuten. Na de voorbereidingen presenteren de subgroepen (of enkel van de subgroepen) het rollenspel of het toneelstukje waarmee ze de stelling introduceren. Wijs per subgroep vooraf tevens een persoon aan die woordvoerder is en na het rollenspel of toneelstukje de stelling introduceert en de discussie aanzwengelt. De docent faciliteert en ondersteunt de discussie. Te gebruiken stellingen:

- Artikel 9: Toegankelijkheid
 - *Stelling: Bedrijven en burgers zijn verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van diensten en goederen, niet de overheid*
 - *Stelling: Hulpverleners dragen onvoldoende bij aan het toegankelijk maken van de samenleving voor personen met een beperking*

- Artikel 14: Vrijheid en veiligheid van de persoon
 - *Stelling: ...*
- Artikel 15: Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing
 - *Stelling: Dwang is ook zorg*
 - *Stelling: Dwang is geen zorg*
 - *Stelling: is hetzelfde als geweld*

- Artikel 19: Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij
 - *Stelling: niet alle mensen met een beperking moeten deel uitmaken van de maatschappij*
 - *Stelling: niet alle mensen met een beperking hoeven deel uit te maken van de maatschappij*
 - *Stelling: mensen met een beperking mogen tevreden zijn met de ruime keuzemogelijkheden die zij hebben oor zelfstandig wonen in de maatschappij*

- Artikel 20: Persoonlijke mobiliteit
 - *Stelling: ...*

Voorbeeld: artikel 14 en 15 kan worden uitgebeeld door het fixeren en naar separeercel brengen van een persoon (gesymboliseerd door een poppetje of teddybeer). De stelling luidt daarna: “dwang is ook zorg”.

Benodigheden

Quiz vragen, flap-over, stiften, veel post-its (ongeveer 6 stapeltjes van 50 of 100 velletjes), zoveel formulieren nodig voor alle deelnemers zoals is getoond bij oefening 3. Voldoende kopieën van een verkorte, vereenvoudigde versie van het VN-verdrag of kopieën van de te gebruiken artikelen (voor oefening 5).

Bronnen

Bijkerk, L. & W. van der Heide (2006). *Het gaat steeds beter! Activerende werkvormen voor de opleidingspraktijk*. Bohn Stafleu Van Loghum: Houten.

Knevel, J. (2013a). *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Status of the convention in the Netherlands Implications for social inclusion and support in the community*. Kenniscentrum Sociale Innovatie: Hogeschool Utrecht.

Knevel, J. (2013b). *From convention to practice: Guidelines for client and coach*. Kenniscentrum Sociale Innovatie: Hogeschool Utrecht. Niet gepubliceerd.

Kröber, H.R.Th. & M.M.L. Verdonschot (2012). Professionals en inclusieve praktijken: een onderbelichte rol met kansen voor de toekomst. *Nederlands tijdschrift voor zwakzinnigzorg*, 2, 86-101.

United Nations (2012). *OHCHR Training Package on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Geraadpleegd op 7/10/2013:

http://www.ohchr.org/EN/Issues/Disability/Pages/TrainingmaterialCRPDConvention_OptionalProtocol.aspx